

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Спеціальність 6.020303 «Філологія»

Особливості роботи по формуванню фонетичних умінь і навичок на різних етапах

Допущено до захисту «__» _____ 20 р.

Зав. каф. германської філології ____ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконала:
студ. групи ПР-41
Панченко Валерія Борисівна

Науковий керівник:
Приходько Наталія Анатоліївна

Суми 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ФОНЕТИЧНІ НАВИЧКИ І УМІННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	5
1.1. Поняття і сутність фонетичних навичок.....	5
1.2. Фактори, що впливають на формування фонетичних навичок і умінь.....	7
РОЗДІЛ 2 ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНИХ НАВИЧОК І УМІНЬ НА СЕРЕДНЬОМУ ТА ВИЩОМУ ОСВІТНІХ РІВНЯХ.....	12
2.1. Формування фонетичних навичок і умінь на рівні середньої освіти	13
2.2. Формування фонетичних навичок і умінь на рівні вищої освіти.....	16
ВИСНОВКИ.....	19
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	21

ВСТУП

Розвиток комунікативної компетенції учнів – основне завдання навчання іноземної мови. До мовних навичок, на яких базується мовна діяльність, відносяться лексичні, граматичні та фонетичні навички.

Для того, щоб людина могла адекватно розуміти мовлення співрозмовника, точно виражати свої думки і за допомогою мови вирішувати комунікативні завдання, повинні бути сформовані фонетичні навички і розвинена звукова культура мови. Розвиток культури мови включає в себе розвиток мовного слуху, оволодіння засобами звукової виразності мовлення (наголос, тон мови, тембр і сила голосу, темп, інтонація), навчання правильній вимові звуків. Без правильно поставленої вимови неможливо ні правильне відтворення мовлення іноземною мовою, ні її адекватне сприйняття. При постановці правильної вимови необхідно не тільки знати і розуміти теоретичні основи фонетики, а й застосовувати отримані знання на практиці, закріплювати отримані навички при відпрацюванні фонетичних вправ.

Бакалаврську роботу присвячено розкриттю поняття і сутності фонетичних навичок, висвітленню факторів, які впливають на успішність формування фонетичних умінь і навичок, а також опису видів діяльності, які викладач може використовувати на різних етапах навчання іноземним мовам.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю сучасних людей володіти іноземними мовами і налагоджувати безперешкодне спілкування між не носіями тієї чи іншої іноземної мови, що великою мірою залежить саме від рівня сформованості фонетичних навичок і умінь. Тема формування цих навичок і умінь заслуговує уваги через те, що на даний момент певна кількість викладачів іноземних мов часто нехтують навчанням фонетичного матеріалу.

Проблему формування і вдосконалення фонетичних умінь і навичок досліджували такі українські вчені як С.Ю. Ніколаєва, О.О. Коломінова, С.Л. Бобир, Н.Ф. Бориско, А.В. Долина і Н.Ф. Босак. Серед іноземних

дослідників даної теми можна відзначити таких вчених як Д. Кенуорсі, П. Шуботтом, В. Кляйн, К. Ніксон і М. Томлінсон.

Об'єктом дослідження виступає процес навчання фонетичним навичкам і умінням.

Предметом дослідження виступають особливості формування фонетичних навичок і умінь на різних етапах.

Матеріалом дослідження слугують наукові роботи, що висвітлюють формування фонетичних умінь та навичок.

Мета дослідження полягає у розгляді труднощів, що виникають у процесі навчання фонетичних навичок і умінь.

Завдання дослідження:

- розглянути поняття фонетичної навички;
- виявити головні фактори, що впливають на формування фонетичних навичок і умінь;
- описати види діяльності, спрямовані на формування фонетичних навичок і умінь.

Методами, використаними при проведенні даного дослідження, стали аналітичний метод, метод узагальнення і метод педагогічного експерименту.

Практичне значення даного дослідження полягає у можливості використання його матеріалів у процесі викладання іноземних мов на різних етапах.

Структура роботи: Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаної літератури. У вступі розглядається актуальність теми роботи, визначається її об'єкт, предмет і матеріали дослідження, а також зазначаються методи, мета і завдання роботи. У першому розділі розглядається поняття фонетичних навичок і висвітлюються головні фактори, що впливають на формування фонетичних навичок. У другому розділі описуються види діяльності, спрямовані на формування фонетичних умінь і навичок на різних етапах.

РОЗДІЛ 1

ФОНЕТИЧНІ НАВИЧКИ І УМІННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

1.1 Поняття і сутність фонетичних навичок

Перш ніж говорити про проблематику формування фонетичних умінь і навичок, необхідно ввести поняття фонетичної компетенції. Фонетичну компетенцію можна визначити як здатність сприймати і відтворювати звукові одиниці мови у певному контексті з використанням відповідного наголосу, ритму та інтонації [18]. Ця здатність ґрунтується на складній взаємодії відповідних знань, навичок і фонетичної усвідомленості. Успішність формування фонетичної компетенції залежить від ступеню сформованості фонетичних навичок, обсягу отриманих і засвоєних знань про фонетичний аспект мовлення, а також взаємодії цих складників.

О.Б. Бігич і Н.Ф. Бориско дають визначення фонетичних знань, як знань про фонетичний аспект мовлення, а саме фонем, їх артикуляційно-акустичні характеристики, основні модифікації звуків у мовленнєвому потоці, фонетичну організацію слів, інтонацію та її основні компоненти (мелодіку, ритм, паузацію, темп, гучність і тембр), транскрипцію й інші умовні символи та графічні можливості відображення інтонації [1, с. 192].

За визначенням Н. Ф. Бориско фонетична навичка – це автоматизована репродуктивна / рецептивна мовленнєва дія, яка забезпечує коректне звукове й інтонаційне оформлення власного мовлення / адекватне сприйняття звукового й інтонаційного оформлення мовлення інших [2, с. 3].

У фонетичних навичках А.В. Долина виокремлює рецептивні і продуктивні фонетичні навички.

До рецептивних фонетичних навичок відносять наступні навички аудіювання:

- розпізнавання автентичного мовлення на слух;

- диференціація соціолінгвістичних фонетичних маркерів;
- ігнорування перешкод для сприйняття, пов'язаних з індивідуальними особливостями вимови носія іноземної мови та умовами комунікації;
- наявність регіонального акценту.

До продуктивних фонетичних навичок відносять наступні навички говоріння:

- здатність до коректного оформлення власного висловлювання з урахуванням вимовної норми конкретної іноземної мови;
- здатність впливати на співрозмовника і досягати комунікативної мети за допомогою засобів фонетичного оформлення мовлення
- вміння виражати своє ставлення до предмета розмови, використовуючи відповідні просодичні засоби;
- вміння змінювати особливості власного голосу гнучко й у відповідності до ситуації спілкування;
- регулювання власного внутрішнього стану, свідомий контроль власного мовлення;
- використання різних варіантів вимови відповідно до стилю мовлення та ситуації спілкування;
- здійснення постійного фонетичного контролю мовлення, навіть якщо увага спрямована на інші його компоненти, такі як синтаксичне оформлення речення, лексична та граматична коректність висловлювання тощо [3, с. 21-22].

Першочерговим завданням людини, яка вивчає іноземну мову, є оволодіння її фонетичним ладом, тобто вміння правильно вимовляти звуки як ізольовано, так і в потоці мовлення, інтонаційно правильно оформляти мовлення [6, с. 24].

Формування фонетичних навичок передбачає перебудову звичної артикуляції на основі встановлення подібності і відмінностей у вимові звуків у рідній та іноземній мові, формування фонематичного слуху, а також оволодіння

технікою вимови іншомовних звуків в слові, словосполученні, реченні і в мовному потоці в процесі говоріння і читання.

Навички вимови самі по собі не є мовними, тому що вимовляти можна не тільки осмислені слова і фрази, а й просто звуки, незалежно від того, чи необхідні вони для мови. З іншого боку, немає мовної навички, яка б не включала в себе навичок вимови, тому що без артикуляційних рухів мовного апарату не можна ні говорити, ні слухати, ні читати, ні писати. А це означає, що формування будь-яких мовних навичок починається з організованого формування саме навичок вимови. Для формування навичок і вмінь говоріння, слухання, читання або письма необхідно не тільки вміти вимовляти звуки, а й знати слова і правила з'єднання цих слів у реченні. Іншими словами, для впізнавання і вимови слів, а також для розуміння речень і поєднання слів у реченнях потрібні фонетичні, лексичні та граматичні навички [5, с. 78].

У якості першого об'єкта навчання виступає вимова. Слід додати, що не можна навчати відразу всього фонетичного матеріалу. У процесі навчання іноземної мови на початковому етапі переважно розвивають навички вимови або, точніше, слуховимовні навички.

Навички вимови недостатньо формувати тільки за допомогою відірваних від лексики вправ на артикуляцію. Такі навички швидко згасають без спеціального тренування. Формування слуховимовних навичок починається на етапі, що передує їх включенню в діяльність, і має тривати аж до їх остаточного закріплення.

Отже, вимовні навички необхідно формувати з перших уроків навчання іноземної мови і продовжувати роботу з тим чи іншим коефіцієнтом насиченості, поки в цьому існує необхідність.

1.2 Фактори, що впливають на формування фонетичних навичок і умінь

У сучасному світі зі зростанням необхідності володіти іноземними мовами зростає і необхідність налагодження безперешкодного спілкування між

не носіями тієї чи іншої іноземної мови. Проте велика кількість викладачів іноземних мов часто нехтують навчанням фонетичного матеріалу. Однією з причин може бути те, що вимову вважають менш важливим елементом, ніж граматику та словниковий запас [10, р. 183]. Іншою причиною може бути відсутність компетентних викладачів з достатніми знаннями в цій галузі. Доведено, що мовці з правильною вимовою навіть за наявності граматичних помилок здатні вести більш успішну бесіду, ніж мовці з більш розвиненими граматичними і менш розвиненими фонетичними навичками [9, р. 1].

Навіть якщо студент добре володіє граматичним та лексичним матеріалом, недостатній рівень фонетичних навичок скоріш за все стане на заваді успішній комунікації. А повторення випадків нездатності розуміти і бути зрозумілим може розчарувати і демотивувати людину, яка вивчає іноземну мову [11, р. 10]. Оскільки іноземні мови вивчають, як правило, для комунікативних цілей, досягнення задовільного рівня розбірливості має бути одною з головних цілей у процесі навчання. За Д. Кенуорсі «розбірливість – це коли слухач розуміє вас у певний час і за певних обставин» [13, р. 13]. Розвинені фонетичні навички не тільки додають мовцю упевненості у процесі спілкування, а й покращують здатність сприймати мову на слух, що є невід'ємним елементом повноцінної завершеної бесіди. Таким чином, навчання вимови є важливою частиною кожного уроку іноземної мови.

Наведемо декілька причин, чому включення вправ для розвитку правильної вимови має відігравати ключову роль під час кожного уроку іноземної мови:

- використання мовцем неправильних звуків або просодичних засобів у реченнях ускладнює сприйняття інформації слухачем і може призвести до непорозуміння;
- неправильна вимова і сильний акцент можуть відволікати слухача навіть якщо в цілому він розуміє, про що говорить мовець. Це в результаті може підірвати впевненість мовця у власних

комунікативних навичках і створити враження недостатнього рівня знань з іноземної мови [9, р. 3].

Процес навчання іноземних мов, а зокрема правильної вимови, нерідко ускладнюється тим фактом, що деякі школярі та студенти здатні опанувати іноземну мову на певному рівні протягом декількох місяців, а інші навіть за декілька років не можуть досягти того ж результату. Цей факт наводить на думку про те, що для успішного навчання як фонетичних навичок, так і іноземної мови в цілому, викладач має усвідомлювати низку факторів, які впливають на здатність учня або студента до сприйняття та засвоєння мовного матеріалу. Деякі з цих факторів мають більш значний вплив на опанування фонетичних навичок (наприклад, власна мотивація і старанність у процесі оволодіння навичками) і можуть підлягати корекції, проте на інші ж фактори неможливо вплинути. Взагалі можна виділити дві основні групи факторів, що впливають на успішність навчання фонетичних навичок: внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх факторів можна віднести:

- вік. Вважається, що діти найбільш легко навчаються іноземних мов і опановують вимову. Однак при достатній мотивації і дорослі люди здатні досягти значного прогресу в опануванні фонетичних навичок;
- особистість. Інтровертам зазвичай складніше виражати свої думки в усній формі, вони не так часто прагнуть до розмови, як екстраверти, які в свою чергу схильні вступати у розмови, незважаючи на можливі помилки у вимові або граматиці;
- мотивація. Незалежно від типу мотивації (особиста зацікавленість у вивченні певної мови, або ж необхідність її вивчити для працевлаштування), люди, які вивчають мову цілеспрямовано, досягають кращих результатів, ніж невмотивовані.
- досвід. Учням або студентам, які певною мірою знайомі з тією чи іншою іноземною мовою, вивчення нової зазвичай дається легше, ніж тим, хто зовсім не стикався з іноземними мовами.

- рідна мова. Студенти, чия рідна мова належить до тієї ж мовної сім'ї, що і мова, яку вони вивчають, зазвичай досягають кращих результатів, ніж ті, хто вивчають неспоріднену мову [17].

До зовнішніх факторів можна віднести:

- навчальна програма. Навантаження уроками іноземної мови має відповідати потребам учнів у навчанні.
- викладання. Успіх учнів і студентів у вивченні іноземної мови також залежить від навичок та вмінь педагога.
- культура і статус. Було помічено, що учні, чия культура має нижчий статус, ніж культура, мова якої вивчається, значно повільніше опановують навички іноземної мови.
- мотивація. Студенти, родичі і викладачі яких постійно заохочують їх до вивчення іноземної мови, досягають більшого успіху.
- контакт з носіями мови. Студенти, які мають можливість спілкуватися з носіями мови втрачають страх перед розмовою. Носії мови забезпечують мовну модель і адекватний зворотній зв'язок для тих, хто вивчає іноземну мову [17].

Одним з найбільш обговорюваних факторів, ймовірно, є вік людини, яка вивчає іноземну мову. Науковці, які виступають за теорію так званого критичного періоду, переконані в тому, що молодші люди в основному досягають кращих результатів при опануванні фонетичних навичок іноземної мови, ніж дорослі. Теорія припускає, що «у віці від двох років до статевого дозрівання мозку людини характерна когнітивна гнучкість, завдяки якій дитина і опановує свою рідну мову» [14, р. 9]. А у постпубертатний період у зв'язку з завершенням формування мозку людина втрачає здатність з легкістю імітувати і переймати вимову носіїв іноземної мови [8, р. 15]. У той же час існують дослідження, які спростовують вищенаведену теорію, тому неможливо з впевненістю говорити про безпосередній зв'язок між віком людини і її здатністю до опанування фонетичних навичок іноземної мови [15, р. 43].

Іншим важливим фактором є ступінь контакту людини, яка вивчає іноземну мову, з цією мовою. Зазвичай вважається, що якщо учень живе, наприклад, в англomовній країні, його постійний контакт з цільовою мовою повинен позитивно вплинути на його або її навички вимови. Однак, як зазначає Кенуорсі, це не завжди вірно. Незважаючи на те, що учень живе в англomовній країні, він може проводити більшу частину свого часу за межами англomовного середовища [13, р. 6]. У той же час людина, яка живе у рідній країні, може значно більше контактувати з англійською мовою, ніж людина, яка знаходиться в англomовній країні. Тому робити остаточні висновки щодо масштабів впливу цього фактору недоцільно.

Знання ж рідної мови може не тільки полегшувати процес вивчення англійської мови (або будь-якої іншої іноземної мови), але й мати обмежувальний ефект. Людина звикає до певних правил граматики та синтаксису, лексики, а також вимови. Як наслідок, при вивченні іноземної мови людині може бути важко помітити відмінності між двома мовами та дотримуватися нових правил. Це стосується не лише окремих звуків, але й комбінацій звуків, а також ритму та інтонації. Тобто чим більше є відмінностей між рідною мовою та іноземною мовою, яку людина вивчає, тим з більшою кількістю труднощів вона стикатиметься при опануванні фонетичних навичок цієї мови [13, р. 4]. Також вартим уваги є той факт, що представники різних національностей часто мають спільні труднощі з вимовою певних звуків. Проте складні звуки, наголоси та інтонації не варто розглядати як непереборні перешкоди на шляху до опанування вимови, подібної до вимови носіїв.

Отже, у процесі опанування фонетичних навичок і умінь успіх людини, яка вивчає іноземну мову, одночасно залежить від цілої низки факторів. На деякі з цих факторів можна певною мірою вплинути, на деякі - ні. Так, наприклад, викладач не може змінити вік або особистість студента, але він може сильно вплинути на його інтерес та мотивацію. У будь-якому разі для більшої об'єктивності варто усвідомлювати комплексність впливу вищенаведених факторів на процес формування фонетичних навичок і умінь.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНИХ НАВИЧОК І УМІНЬ НА СЕРЕДНЬОМУ ТА ВИЩОМУ ОСВІТНІХ РІВНЯХ

Існує багато розбіжностей щодо того, з якого віку люди повинні починати вивчати вимову. Більшість науковців, що досліджують це питання, стверджують, що чим раніше, тим краще. К. Ніксон і М. Томлінсон підтримують це припущення в своїй книзі “Primary Pronunciation Box”: до дванадцяти років діти значно менш самосвідомі, ніж ті, кому тринадцять і більше. Таким чином, саме у віці до дванадцяти років учні демонструють найвищий рівень рецептивності до вивчення звуків і правил їх вимови. К. Ніксон і М. Томлінсон вважають, що на ранній стадії розвитку набагато легше навчати людину правильної вимови і виправляти неправильну, ніж виправляти помилки, яких людина припускається вже не перший рік [16, р. 9]. А. Бейкер доповнює цю думку і стверджує, що на початкових етапах вивчення іноземної мови формуванню фонетичних навичок необхідно приділяти набагато більше часу та уваги, ніж на більш пізніх етапах [7, р. 1].

Після того, як викладач вирішив включити вправи на формування фонетичних навичок до навчального плану, необхідно детально спланувати, як саме і за допомогою яких видів діяльності це буде здійснено. Вибір діяльності має бути направленим не тільки на подолання труднощів вимови, з якими стикаються українці у процесі вивчення іноземної мови, а й на виправлення помилок у конкретній групі учнів або студентів.

Поширеною є практика використання фонетичних вправ в ізольованому вигляді. У результаті це приводить до того, що учні або студенти демонструють здатність правильно вимовляти певні звуки під час виконання вправ на вимову, однак під час інших видів діяльності припускаються помилок у вимові тих

самих звуків. Саме для подолання цієї проблеми необхідно максимально зв'язувати вправи на формування правильної вимови з усіма іншими видами діяльності під час занять [7, р. 3].

Процес формування фонетичних навичок включає два аспекти: навчання продуктивним навичкам і навчання рецептивним навичкам [12, р. 15]. Час, відведений на формування цих навичок, залежить від віку студентів. Чим молодші студенти, тим більшим буде акцент на рецептивні навички та на розвиток навичок аудіювання. У більш дорослому віці увагу спрямовують на створення балансу між видами діяльності, спрямованими на розвиток як рецептивних, так і продуктивних навичок. Г. Келлі стверджує, що для розвитку рецептивних навичок учні повинні перш за все навчитися розрізняти фонем на слух, особливо якщо у їх рідній мові таких фонем немає, і застосовувати ці навички вже під час продуктивної діяльності [12, р. 15].

2.1 Формування фонетичних навичок і умінь на рівні середньої освіти

Вправи на розвиток фонетичних умінь та навичок включають у себе рецептивні вправи (на сприйняття матеріалу) і репродуктивні вправи (на вживання матеріалу в мові). Вправи на рецепцію звуків націлені на розвиток фонематичного слуху учнів. Мовленнєвий, або фонематичний слух – це здатність розрізняти звуковий склад мови і синтезувати значення у процесі сприйняття мови. Як правило, вправи на розвиток фонематичного слуху – це некомунікативні вправи з використанням таких прийомів, як впізнавання, диференціація і ідентифікація.

Використовуючи вправу на впізнавання нового звуку або звукопоєднання серед інших звуків наголошеного складу, слова тощо, учитель пропонує учням прослухати слова (фрази, вірші), у яких є новий звук. Вправи на впізнавання звуків можуть виглядати наступним чином:

- Підніміть руку / сигнальну карточку, коли чуєте звук [...], довгий / короткий голосний, слово, на яке падає наголос та ін.;

- Прослушайте декілька англійських (німецьких) та українських звуків.

Підніміть руку, коли чуєте англійський звук;

- Порахуйте, скільки разів у реченні (вірші) зустрічається звук [...], довгий / короткий голосний, слово, на яке падає наголос та ін. [2, с. 11].

Вправи на диференціацію звуків, які учням складно розрізнити, виконують в рамках окремих слів або невеликих речень. Вправа може виглядати наступним чином:

1) Прослушайте пари слів і визначте, чи в них однакові перші або останні приголосні, голосні в середині слова та ін.

a) thick - this b) that - those c) thought – thin

або

d) stehen – stellen e) bitten – bieten f) Mühe – Lüge [2, с. 11].

Вчитель зачитує пари слів або включає аудіозапис. Учні слухають і в зошитах біля відповідного номера пари слів ставлять знак «+», якщо обидва слова мають однакові звуки, або знак «-», якщо звуки різні. Після виконання вправи вчитель перевіряє відповіді учнів і в разі помилки ще раз зачитує або включає запис з парами слів.

2) Прослушайте групи з трьох слів і визначте, які з них однакові.

1	2	3
bird	bed	bird
thin	thing	thing

або

1	2	3
Berg	Berg	Bär
Ahre	Ehre	Ahre [2, с. 11]

Вправи на розпізнавання звуку як відомого з певними характеристиками учні слухають та ідентифікують звуки, можуть виглядати наступним чином:

- Послушайте слова із звуками [...] і [...]. Кожного разу піднімайте картку з відповідним транскрипційним значком або червону картку для звука [...], зелену – для звука [...] [2, с. 11].

У більшості випадків від рецептивних вправ викладач досить швидко переходить до рецептивно-репродуктивних, які поєднують у собі формування як слухових, так і вимовних навичок.

Для розвитку рецептивно-репродуктивних навичок можна використовувати наступні вправи і фонетичні ігри, спрямовані на корекцію вимови, удосконалення навичок і вмінь вимови при читанні вголос і в усному висловлюванні:

- 1) Гра «Зіпсований телефон», спрямована на формування навичок фонематичного слуху і правильну артикуляцію звуків іноземної мови. Вчитель чітко називає звук чи слово пошепки для кожного ряду. Учні намагаються якомога чіткіше вимовляти пошепки почуте слово, щоб воно дійшло до останнього гравця і зберегло свою первинну форму. Перемагає той ряд, останній гравець якого правильно назвав слово, яке дійшло до нього [19].
- 2) Вправа на розвиток інтонації, яка демонструє, що різний логічний наголос і мелодія можуть змінити значення висловлення. Дану вправу можна використовувати як для навчання учнів молодшої школи, так і у старших класах і вищих навчальних закладах.
Eve is my ↘ niece. 2. Eve is ↘ my niece. 3. ↘ Eve is my niece.
- 3) Гра-загадка. Студент вимовляє слова, в яких зустрічається один і той самий звук, а інші повинні відгадати його і написати транскрипцію на дошці: edema, renal, sick-leave, increase, sleeplessness ([i:]) або lime, febrile, like, fibrous, night-time ([ai]) [20].
- 4) Гра-змагання. Викладач пише на дошці транскрипцію різних звуків. Завдання студентів скласти якомога більше слів і вимовити їх, беручи до уваги правильний наголос і вимову особливих звуків. Наприклад, з трифтонгом [juə] студенти підбирають такі слова: cure, pure, secure, lure та ін [20].
- 5) Гра-імітація. Студенти намагаються повторити скоромовки: “Don’t trouble trouble until trouble troubles you”, “She sells seashells by the

seashore of the Seychelles” та ін. Перемагає той, хто найшвидше і без жодних помилок відтворить їх [20].

2.2 Формування фонетичних навичок і умінь на рівні вищої освіти

У процесі викладання іноземних мов для профільних, так і для непрофільних спеціальностей формування артикуляційної бази часто ускладнюється вже набутими студентами неправильними навичками вимови. Під час вступного фонетичного курсу вправи повинні орієнтуватися на руйнування старого і створення нового стереотипу відповідних рухів та положень органів мовлення. Технічні засоби навчання дозволяють запропонувати наступну послідовність виконання вправ:

- слухання (без повторення);
- слухання з повторенням;
- слухання на розрізнення (визначення подібності та відмінності звуків);
- слухання з метою аналізу засвоюваного матеріалу;
- слухання з метою виправлення хиб у вимові та ін. [4, с. 20].

Під час педагогічної практики в університеті мною було апробовано декілька видів діяльності, спрямованих на формування фонетичних навичок студентів першого і третього років навчання.

На перших заняттях з німецької мови для студентів першого року навчання досить успішним виявилось використання німецькомовних відеозаписів для демонстрації правильної вимови певних звуків і їх комбінацій. Наприклад, при вивченні голосних звуків німецької мови під час заняття був використаний відеоматеріал, у якому демонструється вимова певного звука як окремо, так і у слові [21]. Окрім прослуховування цього матеріалу студенти не тільки хором, а й поодиноці повторювали ці звуки і слова, завдяки чому кожен студент у групі навчався правильної вимови.

На цьому ж етапі вивчення німецької мови також було б слушним використання наступної вправи:

Прослухайте і повторіть пари слів із вправи 1 за диктором так, щоб відчувалася помітна різниця; кількісна (звук довгий або короткий) і якісна (звук закритий або відкритий) [2, с. 12].

На більш пізніх етапах, коли студенти вже опанували певний граматичний і лексичний матеріал, декілька разів було використано фрагменти німецькомовного телесеріалу, розрахованого саме на початковий рівень [22]. Окрім розширення словникового запасу, перегляд таких відеоматеріалів також дав змогу студентам почути іноземну мову як від носіїв, так і від не носіїв мови, і розвинув навички впізнавання не тільки окремих звуків, а й цілих слів і речень у живій мові. Для розвитку інтонаційних навичок студентів їм було запропоновано повторити певні фрази, почуті у відео, з максимально наближеною інтонацією.

На цьому ж етапі можливо використати наступну вправу, за якої одночасно контролюються як лексичні, так і фонетичні навички студента:

Прочитайте речення і вставте пропущені слова.

Welche ... bezahlt er? Was steht bei dir in der ...des Zimmers?

(Miete – Mitte)

Er ... mich gut zu überlegen. Welche Musik ... diese Gruppe?

(bittet – bietet) [2, с. 12]

Коли студенти володіють достатнім обсягом граматичного і лексичного матеріалу, найбільш ефективним видом діяльності на більш пізніх етапах навчання для формування фонетичних навичок і умінь є говоріння. Постійне говоріння під час заняття не тільки дозволяє студенту розвинути власну здатність висловлювати свої думки швидше і будувати граматичні конструкції, не замислюючись, а й дає викладачеві змогу проконтролювати помилки у вимові кожного студента окремо і прокоментувати/ виправити ці помилки. Найбільш слухним здається використання тем для розмови, які певним чином пов'язані з лексичною темою заняття. Наприклад, у рамках заняття на тему "Adventures" можна почати розмову з наступних питань:

- 1) How may famous adventurers or explorers can you think of? What are they famous for?
- 2) How would our lives be different if nobody took risks?
- 3) “It is always better to be safe than sorry”. Do you agree? [23]

Для того, щоб розмова сприяла розвитку фонетичних умінь, викладач має максимально виправляти усі помилки студента у вимові. Щоб не переривати і не демотивувати студента у процесі мовлення, слушно коментувати фонетичні помилки наприкінці конкретного етапу говоріння.

Отже, на початкових етапах вивчення іноземної мови більша частина видів діяльності спрямована на формування рецептивних фонетичних навичок, а на подальших етапах баланс зміщується в бік вправ, розрахованих на розвиток продуктивних. У будь-якому разі викладачу варто максимально приділяти індивідуальну увагу помилкам у вимові кожного учня/студента і комбінувати види діяльності в залежності від труднощів у вимові, які студенти мають на певному етапі навчання.

ВИСНОВКИ

У процесі написання даної бакалаврської роботи було виявлено, що незважаючи на достатню кількість досліджень, присвячених питанню формування фонетичних навичок і умінь, ще й досі не існує конкретної відповіді щодо того, з якого віку більш слушно починати навчання фонетичних навичок і умінь. Більшість науковців вважають, що це потрібно робити у дитячому віці, стверджуючи, що навички впізнавання та імітації звуків найбільш успішно опановують саме молодші люди завдяки характерній їх мозку когнітивній гнучкості. Інші ж вважають, що безпосереднього зв'язку між віком людини та її успіхом в опануванні вимови і мови в цілому немає, і що за умови високої мотивації людина будь-якого віку здатна навчитись правильній вимові.

Під час дослідження також було виявлено, що на успішність опанування фонетичних навичок впливає ціла низка внутрішніх і зовнішніх факторів. Здатність людини, яка вивчає іноземну мову, до опанування правильної вимови певною мірою залежить як від мотивації, рідної мови і рис особистості, так і від контакту з носіями мови, що вивчається, і досвіду викладачу. Під час викладання іноземної мови варто усвідомлювати комплексність впливу вищенаведених факторів на процес формування фонетичних навичок і умінь і не виключати можливість того, що людина, яка вивчає іноземну мову, може стикатися з певними труднощами в опануванні правильної вимови не тільки через недостатність мотивації навчання, а й, наприклад, через недостатню кількість годин, відведених на вивчення іноземної мови.

Також було виявлено, що на початкових етапах вивчення іноземної мови більша частина видів діяльності спрямована на формування рецептивних фонетичних навичок, а на подальших етапах баланс зміщується в бік видів

діяльності, спрямованих на розвиток продуктивних. Як правило, вправи на розвиток рецептивних фонетичних навичок представлені некомунікативними вправами з використанням таких прийомів, як впізнавання, диференціація і ідентифікація. На більш пізніх етапах вивчення іноземної мови, коли студенти володіють достатнім обсягом граматичного і лексичного матеріалу, найбільш ефективним видом діяльності для формування рецептивних і продуктивних фонетичних навичок і умінь є говоріння. Види діяльності, пов'язані з говорінням, дозволяють студентам вдосконалити не лише фонетичні навички, а й граматичні і лексичні. Говоріння також дає викладачеві змогу проконтролювати і виправити будь-які помилки, які можуть виникнути у вимові студента. Для більш ефективного використання часу, відведеного на заняття з іноземної мови, слушним є використання тем для розмови, які певним чином пов'язані з лексичною темою заняття. У будь-якому разі вибір виду діяльності має бути направленим не лише на подолання труднощів вимови, з якими стикаються учні і студенти на певному етапі вивчення іноземної мови, а й на виправлення помилок у конкретній групі учнів або студентів.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що формування фонетичних умінь і навичок є непростим завданням для викладача, адже може залежати від факторів, на які викладач не може вплинути. А з урахуванням того, що у наші часи зростає потреба у налагодженні безперешкодного спілкування між не носіями тієї чи іншої іноземної мови, можна зробити висновок, що питання особливостей формування фонетичних умінь і навичок є актуальним для подальшого дослідження.

Я, Панченко Валерія Борисівна, своїм підписом засвідчую, що моя бакалаврська робота «Особливості роботи по формуванню фонетичних умінь і навичок на різних етапах» виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. При

написанні роботі я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігич О. Б. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька. – КИЇВ: Ленвіт, 2013. – 590 с.
2. Бориско Н. Ф. Методика формування іншомовної фонетичної компетенції / Н. Ф. Бориско // Іноземні мови. - 2011. - № 3. - С. 3-14.
3. Долина А. В. Методика вдосконалення фонетичної компетенції у майбутніх учителів англійської мови у самостійній роботі : дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Долина А. В. – КИЇВ, 2011. – 274 с.
4. Методика викладання іноземних мов у вищій школі / За ред. Жлуктенка Ю.О. – К.: Вища школа, 1971. – 226 с.
5. Михальчук В. А. Практическая фонетика английского языка. Модификации английских согласных в связной речи. / В. А. Михальчук, М. В. Лисенко. – Санкт Петербург: Издательский дом «Книжный мир», 2001. – 80 с.
6. Реформатский А. А. Введение в языковедение: Учебник для вузов. / А. А. Реформатский. – Москва: Аспект Пресс, 2001. – 536 с.
7. Baker A. Tree or three?: An elementary pronunciation course. / Ann Baker. – New York: Cambridge University Press, 2006. – 136 p.
8. Celce-Murcia M. Teaching Pronunciation: A Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages. / Marianne Celce-Murcia. – New York: Cambridge University Press, 1996. – 447 p.
9. Gilakjani A. P. The Significance of Pronunciation in English Language Teaching [Electronic resource] / Abbas Pourhosein Gilakjani. – 2012. – Access mode:

https://www.researchgate.net/publication/267722924_The_Significance_of_Pronunciation_in_English_Language_Teaching.

10. Harmer J. The Practice of English Language Teaching / Jeremy Harmer. – Harlow: Person Education Limited, 2005. – 370 p.
11. Hewings M. Pronunciation practice activities: A resource book for teaching English pronunciation. / Martin Hewings. – New York: Cambridge University Press, 2004. – 246 p.
12. Kelly G. How to teach pronunciation. / Gerald Kelly. – Harlow: Longman, 2000. – 160 p.
13. Kenworthy J. Teaching English Pronunciation / Joanne Kenworthy. – New York: Longman, 1987. – 164 p. (PAGE 13)
14. Klein W. Second language acquisition / Wolfgang Klein. – New York: Cambridge University Press, 1986. – 191 p.
15. Krashen S. Principles and practice in second language acquisition. / Stephen Krashen. – Englewood Cliffs: Prentice-Hall International, 1987. – 202 p.
16. Nixon C. Primary Pronunciation Box: Pronunciation games and activities for younger learners. / C. Nixon, M. Tomlinson. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 144 p.
17. Shoebottom P. The Factors that Influence the Acquisition of a Second Language. A Guide to Learning English. [Electronic resource] / Paul Shoebottom. – 2012. – Access mode: <http://esl.fis.edu/teachers/support/factors.htm>.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

18. <http://www.univ.kiev.ua/ua/resources/tests6/> – (24.04.2018)

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

19. <http://olena-english.com/games> – (31.04.2018)

20. Використання ігрових методів навчання для формування іншомовної комунікативної компетентності студентів-медиків. [Електронний ресурс] // Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського, Україна. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://confcontact.com/2012edu/tom2/12_Prokop.htm. – (1.05.2018)
21. Произношение гласных | НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК ИЗ ГЕРМАНИИ [Електронний ресурс] – Режим доступа к ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=P4TZFWACUsA>. – (3.05.2018)
22. Немецкий язык. Сериал немецкой для начинающих. Серия 2 [Електронний ресурс] – Режим доступа к ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=ZRwPvItYNss>. – (3.05.2018)
23. [https://www.englishclub.com/esl-worksheets /conversation/TP_ Adventure.pdf](https://www.englishclub.com/esl-worksheets/conversation/TP_Adventure.pdf). – (4.05.2018)